

Amerikaanse, Canadese en Engelse politiek-wetenschappelijke publikaties over België (1976-1986)

door Luc HUYSE,

Gewoon hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

Ruim tien jaar geleden maakte ik in *Res Publica* een rondgang in de engelstalige literatuur over politiek in België (1). Het overzicht sloeg toen op de periode 1965-1975. Sindsdien zijn in de Verenigde Staten, Canada en Groot-Brittannië weer tientallen nieuwe publikaties over de Belgische politiek verschenen. Tijd dus om een vervolgartikel te schrijven.

I. Twintig jaar « Belgologie ».

Vanuit politologische en politiek-sociologische hoek zijn na 1975 in de drie eerder genoemde landen zo'n vijftigtal boeken, hoofdstukken en tijdschriftartikels aan de politiek in België gewijd (2). Wie deze produktie vergelijkt met wat tussen 1965 en 1975 verscheen, stuit op een aantal merkwaardige contrasten.

(1) L. HUYSE, Vijftien Angelsaksische auteurs over politiek, verzuiling en compromisvorming in België. In : *Res Publica*, 1975 (XVII), nr. 3, blz. 413-432.

(2) Mijn inventaris berust op een zorgvuldige screening van alle in België aanwezige sociologische en politiek-wetenschappelijke vaktijdschriften en op contacten met engelstalige collega's. Volledig is mijn overzicht zeker niet. Zo heb ik geen informatie over niet-gepubliceerde proefschriften. Zelf heb ik uit mijn inventaris verwijderd : a) publikaties van na 1975, die ik al in het vorige artikel (op basis van een manuscript) had besproken ; b) commentaarteksten bij verkiezingsresultaten ; c) publikaties waarin België één casus is naast vele andere (zoals in E. FRY, *The other Western Europe : a political analysis of the smaller democracies*. Santa Barbara, 1980 ; A. LIJPHART, *Democracy in plural societies : a comparative exploration*. New Heaven, 1977 en *Democracies : patterns of majoritarian and consensus government in twenty-one countries*. New Heaven, 1984 ; G. ROBERTS, J. LOVECY, *West European politics today*. Manchester, 1984 ; G. SMITH, *Politics in Western Europe*. London, 1980.

Een eerste vaststelling is dat nu in bijna de helft van de publikaties een Belg betrokken is, als auteur of als co-auteur (3). Dat is volkomen nieuw. Die ontwikkeling van de late jaren zeventig suggereert dat de Belgische politologie op het internationale forum haar « meerderjarigheid » bewezen heeft. Er is meteen ook een einde gekomen aan het eenrichtingsverkeer in de publikatiestromen. Zoals uit de titel van mijn overzichtsartikel af te lezen valt, heb ik de Belgische auteurs echter niet in mijn bespreking opgenomen.

Het valt, ten tweede, ook op dat in het défilé van de buitenlandse Belgologen belangrijke auteurs uit de periode 1965-1975 niet meer voorkomen. Hill, Lorwin, Urwin en Zolberg zijn nu afwezig. Continuïteit is er alleen in hoofde van Dunn, Heisler, Lijphart en Obler, die ook al in het vorige artikel ter sprake kwamen.

Er is ook bijzonder weinig continuïteit wat de aangesneden thema's en het politiek-wetenschappelijk perspectief betreft. Exit verzuiling, exit pacificatiepolitiek als onderwerpen van beschrijving en analyse (4). Na 1975 ontstaat er bij de besproken auteurs een rush naar de communautaire problematiek : bijna 90 % van de in mijn overzicht betrokken publikaties gaan over de tegenstellingen tussen Vlamingen en franstaligen. Monotonie is in de plaats gekomen van verscheidenheid.

II. De recente publicaties besproken.

Twee vragen liggen voor bij het ordenen en bespreken van de zowat vijftientig nieuwe publikaties : a) wat is de waarde van de informatie voor niet-Belgische lezers ? ; b) in welke zin leveren deze buitenlandse studies voor ons, Belgen, een surplus aan inzicht ?

A. Wie als buitenlandse waarnemer via deze publikaties kennis wil opdoen over de Belgische politiek wordt over het algemeen goed bediend. De informatie over feiten en ontwikkelingen is behoorlijk tot uitstekend.

(3) Enkele voorbeelden : P. CLAEYS, Political pluralism and linguistic cleavage : the Belgian case. In : S. EHRlich, G. WOOTTON, *Three faces of pluralism : political, ethnic and religious*. Westmead, 1980, blz. 169-189 ; W. DEWACHTER, E. CLIJSTERS, Belgium : political stability despite coalition crises. In : E. BROWNE, J. DREIJMANIS, *Government coalitions in Western democracies*. New York, 1982, blz. 187-216 ; M. MOLITOR, Social conflicts in Belgium. In : C. CROUCH, A. PIZZORNO, *The resurgence of class conflict in Western Europe since 1968. Vol. I : national studies*. London, 1979, blz. 21-51.

(4) Een uitzondering is A. LIJPHART (zie zijn inleidend hoofdstuk in *Conflict and coexistence in Belgium : the dynamics of a culturally divided society*. Berkeley, 1981, blz. 1-12). Andere auteurs, die — vooral dan zijdelings — over verzuiling of pacificatiepolitiek spreken zijn M. COVELL, R. FOX, R. IRVING en K. McRAE.

Als men hier met Michelin-sterren zou werken, dan zouden ze ongetwijfeld naar de boeken van Keefe en van McRae gaan. *Belgium: a country study* van E. Keefe is een buitenbeentje, want een deel uit een reeks van meer dan honderd « area studies », die het Amerikaanse State Department bij de American University van Washington heeft besteld. Deze « area studies » zijn bestemd voor het burgerlijk en militair personeel, dat de Amerikaanse regering naar het buitenland stuurt. De editie over België bestrijkt een ruime waaier van facetten: geografie, natuur, kunst en ook politiek en samenleving. Voor wat die laatste thema's betreft scoort het boek in zijn beschrijving en analyse vrij hoog: de informatie is van prima kwaliteit en de auteurs hebben ook geen schrik van controverse onderwerpen, die ze trouwens op een evenwichtige wijze behandelen (5). Het boek van McRae (6) heeft een meer beperkte reikwijdte, gezien het alleen over de communautaire problematiek gaat, maar biedt binnen dat kader uitstekende informatie.

Hier en daar zijn toch nog storende fouten op te merken. Soms zijn ze van materiële aard (7). Soms gaat het om misgrepen bij het interpreteren van feiten en verschijnselen (8).

Twee andere kenmerken van de besproken literatuur kunnen de niet-Belgische lezer op een verkeerd spoor zetten. Meerdere publikaties blijven steken in een institutionele aanpak: zij beschrijven in de eerste plaats de formele kant van de Belgische politiek en dringen niet door tot wat zich achter de façade bevindt. Het meest opvallend is dat bij Fitzmaurice, omdat deze auteur in de titel van zijn boek (*The politics of Belgium: crisis and compromise in a plural society*) de verwachting wekt dat niet alleen de formele instellingen ter sprake zullen komen. Zijn behandeling van de achterkant van de Belgische politiek is evenwel beperkt tot enkele schaarse, zij het dan zeer spitse, opmerkingen (zie de blz. 241-244). Er is ook bij een aantal auteurs (ondermeer Dunn, Fitzmaurice en Mughan) de neiging om in hun beschrijving het communautair conflict ietwat te dramatiseren.

(5) Of het boek hier ook gebruikt wordt, is een andere kwestie. In de Amerikaanse ambassade was slechts één exemplaar aanwezig; in het Amerikaans cultureel centrum was het helemaal niet te vinden.

(6) K. McRAE, *Conflict and compromise in multilingual societies*. Waterloo, 1986.

(7) Een voorbeeld: FITZMAURICE ziet in België 760 inwoners per km², terwijl het er 322 zijn (*The politics of Belgium*. London, 1983, blz. 57).

(8) Ook hier enkele voorbeelden. HEISLER schrijft: « ... not until recently did a massive ethno-cultural cleavage (...) become politically salient » (Managing ethnic conflict in Belgium. In: *Annals AAPSS*, 1977, blz. 32), terwijl in wetenschappelijke kringen al jaren aanvaard is dat de politisering van de communautaire tegenstellingen geen recent verschijnsel is. Op dezelfde bladzijde oordeelt deze auteur nogal lichtzinnig over de betekenis van de staatsvorming: « Belgium has moved from a unitary to a federal regime ». FITZMAURICE meent ten onrechte dat de christelijke arbeidersbeweging veel zwaarder weegt op de PSC dan op de CVP (a.w., 146).

B. Wat leveren deze publikaties de Belgische lezer ?

Laat me vooraf zeggen dat in de oogst van na 1975 weinig theorie- of modelvorming aan te treffen is. In het boek van Keefe verwacht men dat niet. Bij Fitzmaurice was het misschien ook niet de bedoeling verder te gaan dan een loutere beschrijving. Tal van andere publikaties zijn eerder beperkt van omvang : in het bestek van een hoofdstuk of tijdschriftartikel is het niet zo gemakkelijk een theoretisch perspectief volop uit te werken. Maar in de studie van McRae komt het ontbreken van een theorie over ethnische conflicten wél als een onverwacht tekort over. In de « introductory note » en in het afsluitend hoofdstuk brengt McRae weliswaar enkele theoretische bespiegelingen, maar hij werkt ze niet uit. Zo is het nogal opvallend dat McRae geen gebruik maakt van wat erkende specialisten als Hechter, Lipset-Rokkan, Lijphart en Zolberg over communautaire tegenstellingen in moderne democratieën te vertellen hebben (9). Dat heeft alles te maken met het feit dat zijn boek over België één element is in een veelomvattender project : een analyse van vier « multilingual societies » (België, Canada, Finland en Zwitserland). Hij schrijft zelf : « ... the primary objective of this preliminary assessment of the Belgian case is a faithful description and comprehensive understanding of linguistic conflict in one particular setting, not an analysis of its wider comparative or theoretical implications. Later on, when the four cases are complete, many of these factors will be taken up again... » (10). Maar ondertussen blijft de Belgische lezer op zijn honger. Een aanzet tot theorievorming is er wel in de talrijke publikaties van M. Covell. Zij ontwikkelt een aantal coherente stellingen rond de rol van de elites in de evolutie en de behandeling van de strijd tussen Vlamingen en franstaligen. Later meer daarover. Op het stuk van de theorie gaat Nielsen het verst. In twee artikelen in de *American Sociological Review* bespreekt hij de voorradige theorieën over de « persistence of ethnic conflict in modern societies », toetst ze aan de Belgische situatie en presenteert zijn amendementen (11). Ik kom daar onder punt C op terug. De studies van Nielsen zijn dan weer exemplarisch voor twee andere gebreken, die in

(9) M. HECHTER, *Internal colonialism*. Berkeley, 1975 ; S. LIPSET, S. ROKKAN, *Party systems and voter alignments*. New York, 1967 ; A. LIJPHART, *Political theories and the explanation of ethnic conflict in the Western world : falsified predictions and plausible postdictions*. In : M. ESMAN, *Ethnic conflict in the Western world*. Ithaca, 1977 ; A. ZOLBERG, *Transformation of linguistic ideologies : the Belgian case*. In : J. SAVARD, R. VIGNEAULT, *Multilingual political systems : problems and solutions*. Quebec, 1975.

(10) K. McRAE, a.w. blz. 326.

(11) F. NIELSEN. *The Flemish movement in Belgium after World War II : a dynamic analysis*. In : *American Sociological Review*, 1980 (XLV), nr. 1, blz. 76-94 en *Toward a theory of ethnic solidarity in modern societies*. In : *American Sociological Review*, 1985 (L), nr. 2, blz. 133-149.

sommige van de hier besproken publikaties waar te nemen zijn: een aanvechtbare operationalisering van de sleuteltermen en een wankel empirische basis voor de conclusies, die men trekt.

Er zijn in deze literatuur op het eerste gezicht nogal wat problemen met de nomenclatuur. Voor het communautaire conflict in België circuleren hier uiteenlopende naamgevingen: « language conflict » en « linguistic cleavage » (Lijphart, McRae en Rayside bijvoorbeeld), « ethnic conflict » (Nielsen), tegenstelling tussen centrum en periferie (Mughan) (12). Achter deze terminologische verwarring gaat echter een veel fundamenteler problematiek schuil: het gebrek aan eensgezindheid over het wezen van dit conflict. Is het geen ongewenste reductie de communautaire tegenstellingen te herleiden tot conflicten tussen taalgroepen in een « multilingual society » zoals McRae doet? Is de term « ethnic » verantwoord in de Belgische context? Kan men de essentie van de Belgische situatie « vangen » in de begrippen « centrum versus periferie »? Kan men wel abstractie maken van de verwevenheid die bestaat tussen de drie breuklijnen in ons land: de levensbeschouwelijke, de sociaal-economische en de communautaire? Ik weet het: ook in kringen van Belgische politologen is de controverse rond dit probleem nog volop bezig. Wie een bevredigend antwoord zoekt in de hier besproken publikaties, zal echter teleurgesteld worden.

Een volgend probleem duikt op wanneer de auteurs hun begrippen gaan operationaliseren. Bij Mughan ontstaat daarbij nogal wat dubbelzinnigheid: soms staat periferie voor provincies en gemeenten, soms voor de Vlaamse gemeenschap (13). Nielsen wil nagaan wat verantwoordelijk is voor de hardnekkige aanwezigheid van « ethnic conflict and ethnic solidarity » in België en onderzoekt dat via een studie van de aanhang van de Volksunie: « Predictions of the reactive ethnicity and competition theories are tested by using as an indicator of ethnic solidarity the vote for the Flemish movement (sic) in Belgium after World War II, measured at the canton level » (14). Maar wat doet men in zo'n geval met de

(12) A. LIJPHART, Language, religion, class and party choice; Belgium, Canada, Switzerland and South Africa compared. In: R. ROSE, *Electoral participation: a comparative analysis*. Beverly Hills, 1980, blz. 283-327; A. MUGHAN, Belgium: all periphery and no centre? In: Y. MENY, V. WRIGHT, *Centre-periphery relations in Western Europe*. London, 1985, blz. 273-299. MUGHAN gebruikt trouwens in elk van zijn publikaties een andere term: Modernization and ethnic conflict in Belgium. In: *Political Studies*, 1979 (XXVII), nr. 1, blz. 21-37 en Accommodation or defusion in the management of linguistic conflict in Belgium? In: *Political Studies*, 1983 (XXXI), nr. 3, blz. 435-451; D. RAYSIDE, The impact of the linguistic cleavage on the 'governing' parties of Belgium and Canada. In: *Canadian Journal of Political Science*, 1978 (XI), nr. 1, blz. 61-97.

(13) A. MUGHAN, *a.w.*, 1985.

(14) F. NIELSEN, *a.w.*, 1980, blz. 76.

bevinding van een aantal auteurs dat de Volksunie ook kiezers aantrok, die helemaal niet door communautaire motieven bewogen waren? (15).

Dat de auteurs nu en dan hun argumentatie op een te wankel basis vestigen heeft vooral te maken met het feit dat zij graag beroep doen op de resultaten van opiniepeilingen. Het is verrassend hoe ver sommigen durven gaan in het ontginnen van gegevens, die verkregen zijn in het kader van dergelijke, vaak oppervlakkige, surveys (16). Het lijkt wel of zij nooit kennis hebben genomen van de vele methodologische bezwaren die aan dit type van onderzoek kleven (17).

Wellicht klinkt mijn rapport vooralsnog erg negatief. Er zitten in de oogst aan publikaties, die de periode 1976-1986 heeft voortgebracht, echter ook heel wat waardevolle teksten. Dat moet blijken uit wat volgt onder punt C.

C. Thematische bespreking.

Het is hier al eerder gezegd: de aandacht van de engelstalige auteurs is bijna uitsluitend naar de communautaire problematiek gegaan. Toch valt er hier en daar nog wel wat te rapen over andere thema's. Zo zijn er twee artikels, van de hand van de Amerikaanse sociologe R. Fox, met een quasi-anthropologische analyse van godsdienst, verzuiling en compromisvorming in België (18). Zij wijst met talrijke voorbeelden op de « fissionary aspects of Belgian society »: de maatschappelijke verkaveling in drie, vier politieke « families », de standenverbrokkeling aan katholieke kant. Tegelijkertijd toont zij aan hoe de versplintering gedeeltelijk geneutraliseerd wordt via allerlei overbruggingsfuncties: de cumul, de patronage, de « go-betweens ». Op kleurrijke wijze beschrijft zij hoe de politieke besluitvorming alhier getekend is door eindeloze palavers, « institutionalized impasses », « non-decision making » en blokkeringsmechanismen waartegen dan gereageerd wordt met « les petits chemins ». Interessant is ook haar bedenking dat de informatiestromen in België dezelfde kentrekken (versplintering, beslotenheid) vertonen, wat dan de mensen van de sociale wetenschappen vaak het werken sterk bemoeilijkt (19). In haar meest recente publikatie gaat Fox in tegen de gedachte

(15) M. COVELL, Ethnic conflict and elite bargaining: the case of Belgium. In: *West European Politics*, 1981 (IV), nr. 3, blz. 200-201; R. INGLEHART, Post-materialism in an environment of insecurity. In: *American Political Science Review*, 1981 (LXXV), blz. 880-900.

(16) Een voorbeeld is A. LIJPHART, *a.w.*, 1980.

(17) Zie bijvoorbeeld de kritiek van J. GALTUNG op dit type van onderzoek in *Theory and methods of social research*. London, 1968, blz. 148-160.

(18) R. FOX, Why Belgium? In: *European Journal of Sociology*, 1978 (XIX), blz. 205-228 en Is religion important in Belgium? In: *Archives Européennes de Sociologie*, 1982 (XXIII), blz. 3-38.

(19) Deze beschouwingen zijn te vinden in de blz. 214-220 van *Why Belgium?*

dat de Belgische samenleving niet meer op enige religieuze grondslag rust. Zij bespreekt in dit verband ook de in België ontworpen stellingen over het sociaal-cultureel christendom als weefsel dat de katholieke zuil bijeenhoudt. Fox bedrijft een wat impressionistische sociologie, die niet zelden irriteert omdat zij indrukken promoveert tot bewijsharde gegevens. Toch werken haar teksten vaak als een spiegel, waarin de Belgische lezer met verwondering zichzelf bekijken kan. Irving van zijn kant beschrijft de partijpolitieke uitdrukking van het georganiseerde katholicisme (20). In zijn schets van de christen-democratie in België vraagt hij zich af welke factoren verantwoordelijk zijn voor, eerst, de neergang in de jaren zestig en, wat later, de heropleving. Hij wijst ter verklaring van het eerste verschijnsel op de negatieve gevolgen van de secularisering. Een reden voor de revival in de jaren zeventig ziet hij in de gestegen waardering voor partijen, die de sociale verzoening prediken; dat zou dan te maken hebben met reacties in de publieke opinie op de economische crisis. Het lijkt me ook de moeite even aan te geven waaraan Irving het wijt dat de christen-democratie het in ons land beter doet dan elders in West-Europa. Voor hem ligt dat aan het feit dat CVP en PSC nog meer dan hun buitenlandse zusterpartijen gekenmerkt zijn door een non-ideologische en pragmatische opstelling en door een verregaand adaptatie-vermogen.

Een publikatie, die wat terzijde staat, is het pas verschenen boek van Hogg over « structural rigidities and policy inertia » in het België van tussen de beide wereldoorlogen. Hogg beschrijft vooral het economisch en industrieel beleid in die jaren. Ik vermeld het toch omdat Hogg het ook heeft over « non-decision making », zij het hier in de economische sfeer. Hij schrijft: « The absence of any coherent policy meant that in some areas economic power was so diffused that it came close to anarchy... » (21). Terloops wijst hij er op dat ook na 1945 nog sporen hiervan te merken zijn. Het aantrekken van buitenlandse investeerders, zegt hij, was een gemakkelijheidsoplossing. Zo kon men een deel van de besluitvormingsproblematiek op buitenlanders afwentelen. Hogg geeft ook ve'e illustraties van de vervlechting tussen politiek en bankwezen in de jaren dertig. Tenslotte nog een passage, die helemaal in de lijn ligt van wat Fox over de jaren zeventig schrijft: « The major obstacle for the researcher into inter-war Belgian history is very much the inadequacy of source material. Statistics for the period are often either misleading, fragmentary or non-existent. The available archives do little to compensate.

(20) R. IRVING, *The Christian Democratic parties of Western Europe*. Winchester, 1979.

(21) H. HOGG, *Structural rigidities and policy inertia in inter-war Belgium*. Brussel, 1986, blz. 14.

It is perhaps symptomatic of Belgian society at the time that its leaders, at least those involved in economic policy making, did not really believe in archives. Records of important meetings were often soon lost, destroyed or simply not taken in the first place. These initial drawbacks are compounded by a Belgian mania for secrecy... » (22).

De hoofdbrok dan : de communautaire problematiek. De thematische bespreking loopt hier langs twee lijnen : eerst kijk ik naar wat de auteurs te vertellen hebben over het conflictmateriaal ; dan komt hun visie op de beheersing van dat spanningsveld ter sprake.

Het communautair conflict : oorsprong en ontwikkeling.

In zijn artikel over de Vlaamse Beweging gaat Nielsen op zoek naar een verklaring voor de hardnekkige aanwezigheid van ethnische wij-gevoelens in hoog-geïndustrialiseerde samenlevingen. De literatuur daarover, zegt hij, is opgebouwd rond twee uiteenlopende theorieën. Een eerste visie vertrekt van de vaststelling dat modernisering en industrialisering vaak op ongelijke wijze de verschillende regio's in een land binnendringen. Het gevolg hiervan is dat er asymmetrie ontstaat : er zijn dan geïndustrialiseerde en rurale zones, elk met hun eigen beroepenstructuur. Soms is dat te wijten aan een historisch « accident » (de aanwezigheid van grondstoffen, bijvoorbeeld), soms aan een bewuste politieke keuze. In dat laatste geval spreekt een auteur als Hechter van intern kolonialisme, waarbij verschijnselen van dominantie en onderschikking bestendig worden. Waar de grens tussen gemoderniseerde en niet-gemoderniseerde zones ook een taalgrens is, verschijnt een voedingsbodem voor ethnisch handelen. In een tweede theorie wordt eveneens het moderniseringsproces als belangrijkste factor aanzien. Het verschil ligt hierin dat de competitietheorie — zo is haar roepnaam — er van uitgaat dat met de modernisering « ascription » als allocatiecriterium de baan ruimt voor « achievement » en gelijkheid, wat meebrengt dat groepen, die vroeger in een minderheidspositie vastgekluiserd zaten, nu in competitie treden met de dominante meerderheid. Is de oorspronkelijke ongelijkheid verbonden met taal en cultuur, dan is het conflict ethnisch van aard. Hoe meer de modernisering voortschrijdt, hoe heviger de communautaire strijd wordt. Nielsen toetst de beide theorieën aan de Belgische situatie en komt tot het besluit dat zij beiden plausibel zijn, zij het voor uiteenlopende periodes in de ontwikkeling van de communautaire kwestie. De eerste visie lijkt hem bruikbaar voor een verklaring van de aanzet van de Vlaamse Beweging. De competitietheorie

(22) R. HOGG, *o.w.*, blz. 9-10.

van haar kant laat ons beter begrijpen wat er op het einde van de negentiende en in de twintigste eeuw is gebeurd.

Het boek van McRae is van belang omdat het toelaat de grote hoeveelheid beschouwingen, die aan de communautaire problematiek zijn gewijd, in een viertal categorieën onder te brengen. McRae is geen theoreticus, hij ordent een massa gegevens zoals een goede boekhouder dat zou doen. Ik citeer een passage uit zijn « introductory note » : « The central objective of the inquiry is to identify and analyze the factors that generate or increase linguistic tensions (...). The common framework for each case study groups together factors under four broad headings : (1) historical traditions and developmental patterns, with special reference to the evolution of linguistic diversity ; (2) the social structure of the language communities, and relationships between linguistic cleavage and other societal cleavages ; (3) the perceptions and attitudes of the language communities, and how these attitudes have been mobilized in the political system ; and (4) constitutional and institutional arrangements for languages and language groups in the public and private sectors » (23). Met dit citaat is meteen ook de inhoud van het boek gegeven. Ik licht nu uit de studie van McRae voor elk van deze vier groepen van factoren enkele interessante beschouwingen. Hier en daar knoop ik daar bovendien bedenkingen van andere auteurs aan vast.

1. Een historische factor van betekenis noemt McRae het feit dat doorheen de jaren taalpolitieke beslissingen elkaar in een soort kettingreactie, escalatie inclus, hebben opgevolgd. McRae : « Thus policies of *francisation* under French occupation after 1794 led to countervailing efforts after 1815 to promote Dutch. This in turn led to policies favoring French after 1830, which in turn engendered the Flemish Movement. Its successes before and after 1900 in turn aroused Wallonie. Flemish collaboration with the German occupation in both world wars was in each case a response to previous repression and frustration, but it evoked even more severe repression in 1919 and 1945 » (24).

2. De belangrijkste factor van structurele aard is volgens McRae de meervoudige asymmetrie in de machtsrelaties tussen Vlamingen en franstaligen. Op het stuk van de numerieke verhoudingen was er tot in het recente verleden de hogere nataliteit aan Vlaamse zijde, maar tegelijkertijd ook de verfransing. Zo hadden beide groepen reden tot bezorgdheid en frustratie. De Vlamingen zijn het talrijkst in België, maar numerieke minderheid in Brussel. De situatie van de franstaligen is daarvan het spiegel-

(23) K. McRAE, *a.w.*, blz. 1.

(24) K. McRAE, *a.w.*, blz. 327.

beeld. Beide groepen zijn ook getekend door statusincongruentie (25). Voor de Vlamingen is de (nationale, maar ook internationale) status van hun taal niet meegegroeid met hun politieke en economische macht. De franstaligen zijn langs hun taal verzekerd van een hoge culturele status, maar hebben moeten inleveren op het stuk van politiek en economisch prestige. Een laatste asymmetrie ligt in de economische ontwikkeling van Vlaanderen en Wallonie. Hierover zegt McRae: « ... while per capita income and per capita production Flanders and Wallonie were roughly equal in the early 1970's, they were converging from opposite directions » (26).

3. Een belangrijke bijdrage van McRae bestaat er precies in dat hij aantoonde dat elke asymmetrie via haar effecten op percepties en houdingen tot een verheving van het communautair conflict heeft geleid.

4. Nogal wat institutionele arrangementen zijn er gekomen, zegt McRae, om het conflict tussen Vlamingen en franstaligen te verzachten. Toch valt het niet te ontkennen dat soms het tegenovergestelde resultaat te voorschijn kwam. Hij wijst hier op de regeling, in 1963, van de Voerkwestie. Bij Covell zijn meer en interessanter argumenten voor die stelling te vinden. Zij schrijft dat de nieuwe instellingen (de gewestraden, de regionale executieven...) een categorie van politici creëren, voor wie het communautair denken en handelen een vanzelfsprekendheid is. Zij hebben er belang bij politieke kwesties in communautaire termen te formuleren. De splitsing van de traditionele partijen, die toch gedeeltelijk het gevolg is van de institutionele vernieuwingen, verminderde bovendien de neiging « ...to achieve compromise at a pre-negotiation level » (27). Dat is bijzonder goed te merken in de christen-democratische familie, schrijft zij: « Because the party was an almost inevitable partner in any government coalition, the ability of the Social Christians to aggregate across language lines was crucial to the operation of the Belgian political system » en dat is nu weggevalen (28).

Tot zover de thematische bespreking op basis van McRae's classificatie van factoren.

Bij Covell vallen nog heel wat belangrijke beschouwingen te rapen. Zij legt, bijvoorbeeld, zeer sterk de nadruk op de rol van de elites in

(25) Men kan deze bedenking ook vinden bij A. MUGHAN, *a.w.*, 1979 en bij J. OBLER, Group rights and the linguistic dispute in Brussels. In: *Taal en sociale integratie*, 1981, blz. 39-59.

(26) K. McRAE, *a.w.*, blz. 328.

(27) M. COVELL, The Pearl Harbour syndrome: the status of Brussels and regionalization in Belgium. In: *Taal en sociale integratie*, 1984, blz. 8.

(28) M. COVELL, Possible necessary but not necessary possibly: revision of the constitution in Belgium. In: R. SIMEON, K. BANTING, *Redesigning the state*. London, 1984, blz. 80.

de bestendiging van het communautair conflict. Twee citaten : « ... a closer examination of the evidence suggests that the conflict is not the result of mass hostility but rather the outcome of the activities of members of the political elite, mobilising members of middle and lower level elite groups » en, wat verder, « Ethnic conflict in Belgium, then, may be based on characteristics which divide the general population of the country into different groups, but it has been shaped and perpetuated by the actions of political elites » (29). Met deze stelling komt Covell frontaal in botsing met Lijphart, die de elites bijna uitsluitend bekijkt in hun pacificatie-rol (30). Covell is tevens van oordeel dat er in de literatuur te weinig aandacht is gegaan naar de interne tegenstellingen, in elk gewest, tussen unitaristen en regionalisten. Die « intra-ethnic conflicts » hebben de behandeling van de communautaire kwestie sterk vertraagd. Een laatste punt : Covell heeft veel belangstelling voor de vorm die de politieke agenda aanneemt. Vlaamse en franstalige onderhandelaars komen naar de besprekingen, schrijft zij, met « primaire » en « secundaire » claims. Voor de Vlamingen stond cultuur-autonomie tot voor kort helemaal bovenaan de primaire agenda, economische eisen bevonden zich voor hen eerder op de secundaire agenda. Bij de Walen lag dat andersom. Zo'n asymmetrische agenda maakt de compromisvorming een stuk gemakkelijker omdat men kan komen tot « cross-issue bargaining » en non-zero-sum afspraken. Naar het einde van de jaren zeventig toe (niet in het minst onder invloed van de economische crisis) is de communautaire agenda veel symmetrischer geworden, want aan beide zijden van de taalgrens prioritair gericht op economische eisen. Zo zijn vaak alleen nog zero-sum bewerkingen mogelijk. Dat heeft de hevigheid van de tegenstellingen ongetwijfeld doen toenemen.

Conflictbeheersing.

De meest opvallende uitspraken over de manier waarop België zijn communautaire conflicten aanpakt zijn te vinden bij Lijphart. In *Conflict and coexistence in Belgium : the dynamics of a culturally divided society* schrijft hij dat België er met de grootste onderscheiding is in geslaagd de communautaire kwestie onder controle te krijgen. Enkele citaten : « What is remarkable about Belgium is not that it is a culturally divided society (...) but that its cultural communities coexist peacefully and democratically. What is more, Belgium can legitimately claim to be the most thorough example of consociational democracy, the type of democracy that is most suitable for deeply divided societies » ; « ... Belgium is (...) the most

(29) M. COVELL, *a.w.*, 1981, blz. 199 en 201.

(30) A. LIJPHART, *a.w.*, 1981.

perfect, most convincing, and most impressive example of a consociation » ; « ... Belgium's cultural coexistence is firmly built on well-established consociational traditions. The favorable prognosis for Belgium is significant in two respects. For Belgium itself, it means encouragement and justified pride ; for the rest of the world, it contains the hopeful message that divided societies may be capable of achieving democratic and peaceful coexistence by following the Belgian example » (31). Met Covell kan men nogal wat bezwaren uiten tegen deze optimistische interpretatie van de communautaire ontwikkelingen. Ik wil mijn kritiek kort (en daarom misschien wat te krachtig) formuleren : Lijphart dramatiseert het conflictgehalte, idealiseert de rol van de elites en bagatelliseert de kosten van de compromispolitiek.

Covell merkt ook op dat Lijphart wél een verband legt tussen het optreden van elites en een zekere pacificatie, maar onvoldoende aantoon hoe het ene het andere voortbrengt. Zij wil het causaal verband, dat zij trouwens gedeeltelijk verwerpt, beter begrijpen door het ontwikkelen van een theorie over « ethnic bargaining ». Bepaalde elementen van haar analyse zijn hierboven al besproken (de asymmetrische agenda, bijvoorbeeld). Zij hecht ook veel belang aan een studie van de verschillende arena's waarin het communautair conflict en de onderhandelingen daar rond zich afspelen. Het perspectief, dat zij hier uittekent is aantrekkelijk, maar heeft nog verdere uitwerking en empirische ondersteuning.

III. Een kort besluit.

De rondgang in de nieuwste literatuur over politiek België heeft een toch wel interessante oogst aan buitenlandse teksten opgeleverd. Toch zijn tussen 1976 en 1986 echte doorbraken achterwege gebleven. De topfiguren uit de periode van voor 1976 (Lorwin, Zolberg vooral) hebben geen opvolgers gekregen. Het is mijn indruk dat dit niet alleen met wetenschappelijke factoren te maken heeft. Lorwin en Zolberg hadden met België een extra-wetenschappelijke relatie uitgebouwd. Zij hadden het land, zijn leiders en zijn volk van binnenuit leren kennen en begrijpen. Het is dit « Verstehen » dat bij vele auteurs van de nieuwste lichte ontbreekt.

Bij dit alles past ook de conclusie dat in de totale politiek-wetenschappelijke produktie over België de bijdrage van de Belgen ongetwijfeld veel belangrijker is geworden. De wijsheid komt dus niet meer zozeer van overzee.

(31) A. LIJPHART, *o.w.* De citaten komen uit de blz. 1, 8 en 12.

Summary : American, Canadian, and British political science publications about Belgium (1976-1986).

Ten years after the first effort (Res Publica, 1975, nr. 3, 413-432), this second article compares a number of english political science publications about Belgium. Twenty-five contributions (between 1976 and 1986) are questioned on two grounds. First, what is their information value for a non-Belgian audience. Except for a few striking factual errors, the quality of the books and articles ranges from reasonable to excellent. The second question, on the surplus value for Belgians themselves, provides a less optimistic image. There is evidence of very little theory building activities in this last decade. The key-authors of the previous period do not have successors. Also, in contrast to the earlier period, the « politics of accommodation » and « pillarization » issues are abandoned in nearly exclusive favor of the language problem. Monotony has taken the place of diversity.

Besproken publikaties (1976-1986).

- COVELL M., Ethnic conflict and elite bargaining ; the case of Belgium. In : *West European Politics*, 1981 (IV), nr. 3, blz. 197-218.
- COVELL M., Agreeing to disagree : elite bargaining and the revision of the Belgian constitution. In : *Canadian Journal of Political Science*, 1982 (XV), nr. 3, blz. 451-469.
- COVELL M., Belgium's new regional institutions. In : *Canadian Journal of Netherlandic Studies*, 1983.
- COVELL M., The Pearl Harbour syndrome : the status of Brussels and regionalization in Belgium. In : *Taal en sociale integratie*, 1984.
- COVELL M., Possibly necessary but not necessarily possible : revision of the constitution in Belgium. In : R. Simeon, K. Banting, *Redesigning the state*, London, 1984.
- COVELL M., If not an example, at least some lessons ? Canadian federalism and federalization in Belgium. In : H. Bakvis, *Federalism and the role of the state*. Toronto, 1985.
- COVELL M., DREE and SDRW : Canadian and Belgian experience in regional economic development. In : T. Shaw, *Regionalism in Canada and Africa*, 1985.
- COVELL M., Ethnic conflict, representation and the state in Belgium : What changes what and why ? . In : P. Brass, *Ethnic conflict and the state*. Croom, Helm.
- DUNN J., Belgium. In : V. McHale e.a., *Political parties of Europe*. London, 1983, blz. 55-76.
- FITZMAURICE J., *The politics of Belgium : crisis and compromise in a plural society*. London, 1983, 256 blz.
- FOX R., Why Belgium ? In : *European Journal of Sociology*, 1978 (XIX), blz. 205-228.

- FOX R., Is religion important in Belgium? In: *Archives Européennes de Sociologie*, 1986 (XXIII), blz. 3-38.
- FRY E., *The other Western Europe: a political analysis of the smaller democracies*. Santa Barbara, 1980.
- HEISLER M., Managing ethnic conflict in Belgium. In: *Annals AAPSS*, 1977, blz. 32-46.
- HEISLER M., e.a., Scarcity and the management of political conflict in multi-cultural polities. In: *International Political Science Review*, 1984 (IV), nr. 3, blz. 327-344.
- HOGG R.L., *Structural rigidities and policy inertia in inter-war Belgium*. Brussel, 1986, 203 blz.
- HUYSE L., Vijftien Angelsaksische auteurs over politiek, verzuiling en compromisvorming in België. In: *Res Publica*, 1975 (XVII), nr. 3, blz. 413-432.
- IRVING R., *The Christian Democratic parties of Western Europe*. Winchester, 1979.
- KEEFE E., e.a., *Belgium, a country study*. Washington, 1983, 270 blz.
- LIJPHART A., Language, religion, class and party choice; Belgium, Canada, Switzerland and South Africa compared. In: R. Rose, *Electoral participation: a comparative analysis*. Beverly Hills, 1980, blz. 283-327.
- LIJPHART A., *Conflict and coexistence in Belgium: the dynamics of a culturally divided society*. Berkeley, 1981, blz. 1-12.
- MacMULLEN A., Belgium. In: F. Ridley, *Government and administration in Western Europe*. London, 1979, blz. 227-240.
- McRAE K., *Conflict and compromise in multilingual societies. Belgium*. Waterloo, Ontario, 1986, 387 blz.
- MUGHAN A., Modernization and ethnic conflict in Belgium. In: *Political Studies*, 1979 (XXVII), nr. 1, blz. 21-37.
- MUGHAN A., The failure of conservative politics in Belgium. In: Z. Layton-Henry, *Conservative politics in Western Europe*. New York, 1982, blz. 160-181.
- MUGHAN A., Accomodation or defusion in the management of linguistic conflict in Belgium? In: *Political Studies*, 1983 (XXXI), nr. 3, blz. 435-451.
- MUGHAN A., Belgium: all periphery and no centre? In: Y. Meny, V. Wright, *Centre-periphery relations in Western Europe*. London, 1985, blz. 273-299.
- NIELSEN F., The Flemish movement in Belgium after World War II: a dynamic analysis. In: *American Sociological Review*, 1980 (XLV), blz. 76-94.
- NIELSEN F., Toward a theory of ethnic solidarity in modern societies. In: *American Sociological Review*, 1985, nr. 2, blz. 133-149.
- OBLER J., Group rights and the linguistic dispute in Brussels. In: *Taal en sociale integratie*, 1981, blz. 39-59.
- OBLER J., Assimilation and the moderation of linguistic conflict in Brussels. In: S. Clarke, J. Obler, *Urban ethnic conflict: a comparative perspective*. Chapel Hill, 1976, blz. 35-76.
- RAYSIDE D.M., The impact of the linguistic cleavage on the «governing» parties of Belgium and Canada. In: *Canadian Journal of Political Science*, 1978 (XI), nr. 1, blz. 61-97.

